

Csengeri János¹

A DÉL-SZLÁV LÉGI HÁBORÚ A NATO LÉGI HÁBORÚJA A DÉL-SZLÁV VÁLSÁG MEGOLDÁSA ÉRDEKÉBEN 2.²

Két részes cikkemet az 1999-es Jugoszláv válság katonai rendezéséről, pontosabban a Jugoszlávia elleni NATO légi háborúról, az „Operation Allied Force” több nemzeti hadműveletről készítettem. A téma időszerűségét az adja, hogy a konfliktus a közelmúltban történt, és alkalmazásra kerültek olyan haditechnikai eszközök, amelyek a jövő fegyveres küzdelmeiben óriási szerephez fognak jutni. Gondolok itt a „lopakodó” technológiára, a pilóta nélküli légi járművekre, precíziós fegyverekre, elektronikai hadviselésre, légi vezetés-irányításra, stb. Egy olyan háborúról van szó, amely egyedülállónak tekinthető a hadtörténelemben, ugyanis a politikai célokat sikerült csak a légi erő alkalmazásával érvényre juttatni. Ebből adódóan tetten érhető a légi erő kulcsfontossága, illetve technikai arzenáljának széles spektruma. A dolgozatban bemutatásra kerül a szemben álló felek hadereje, politikai, katonai céljai; a háború lefolyása és a konzekvenciák levonása.

THE YUGOSLAVIAN AIR-WAR THE AIR-WAR OF NATO TO SOLVE THE YUGOSLAVIAN CRISIS

I wrote my two parted article on the military settlement of the Yugoslavian crisis in 1999 and more precisely on the air-war of NATO against Yugoslavia, about “Operation Allied Force” multinational military operation. The topic is rather up-to-date as the conflict with weapons has happened lately and tools and techniques of warfare have been used which will have major role in the conflicts of the future. By my point of the stealth fighters’ technology, the unmanned aerial vehicles, of the precision weapons, of the electronic warfare and of the air command and control systems, etc. It was a war that could be considered unique in the military history because the political objectives could only be achieved with the use of the air force. Therefore we can see the key role of the air force and the wide spectrum of its technical arsenal. The essay will include the armies of the opposing parties, their political and military objectives, the course of the war and the consequences.

A MÁSODIK IDŐSZAK

Miután az első szakasz véget ért, nem volt elég idő felkészülni a következő fázisra, valamint felmérni az addig elért eredményeket, ezért a támadó légi hadműveletek özszemosódtak, nehezen lehet az átmenetet megállapítani köztük. A NATO politikai döntéshozóit sürgette az idő, mindenki minél előbbi sikereket várt el. Nagyobb kockázattal is kellett számolniuk, ugyanis az eljárásokban foglalt repülési magasságokat csökkentették, és ezáltal a repülőeszközök ki voltak téve a közeli hatótávolságú légvédelmi rakétaeszközök fenyegetésének, ugyanis feladataik nagy részét ezek hatósugarán belül hajtották végre. Ezt az indokolta, hogy a szerb légvédelem a légvédelmi rakétáit folyamatosan manővereztette, rejtette, és nagy gondot fordított az álcá-

¹ hdgy., gyakorlati oktató, NKE HHK Összhaderőnemi Műveleti Tanszék, csengeri.janos@uni-nke.hu

² Lektorálta: Dr. habil. Krajnc Zoltán al., egyetemi docens, Nemzeti Közszoigálati Egyetem, krajnc.zoltan@uni-nke.hu

zásra is. Ha a hatósugarukon kívül repülnek, nincs értelme radar felderítést végrehajtaniuk, tehát nem fogják felfedni a hollétüket.

1. ábra Az egykori Jugoszlávia (forrás: Paweł Goleniowski, 2006; saját szerkesztés)

További légi hadműveletek, az események főbb jellemzői

A légitámadások átmenet nélkül folytatódtak. Március 27-én és 28-án a NATO-gépek több mint 500 repülőgép-bevetéssel támadtak. A legerősebb a 27-én hajnalban végrehajtott támadás volt 253 repülőgéppel. Támadták Belgrád környékét, Sember repülőterét, Nist, valamint a Koszovóban lévő szárazföldi és rendőri erőket.

Március 30-án találat érte a pancsovai olajfinomítót. Ezzel megkezdődött az olajfinomítók és kőolaj tárolók támadása (folytatva Belgrádban, Nisben, majd Pristinába és sorban a köztársaság területén), mely az embargó következtében egyébként is nehéz helyzetbe került országot újabb területen tette próbára.

2. ábra A belgrádi rendőrség épülete a NATO bombázások után (Marko Andrejic, 2009)

Elkezdődött továbbá a közlekedési infrastruktúra megbontása is, április 1-én megsemmisítették az újvidéki Öreg hidat. Ezen a napon a szerb erők amerikai foglyokat ejtettek, szám szerint hármat, azonban, mivel ez nem hadműveleti területen történt, hanem Macedóniában, ezért nem voltak hadifoglyoknak tekinthetők. Másnap, Milosevic kétségbeesésében katonai segítséghez folyamodott, mégpedig Oroszországhoz.

Elkezdett körvonalazódni, már egy héttel a hadművelet elkezdése után, hogy bár a jugoszláv hadigépezet érzékeny veszteséget szenvedett, a prognosztizált eredményeknek ellentmondva nem omlott össze. Ez annak tudható be, hogy a csapatokat folyamatosan mozgatták, ezzel biztosítva az erők csapás alóli kivonását és harcképességük bizonyos szintű megóvását. A repülő eszközöket áttelepítették tartalék, illetve kényszer repülőterekre ezek többnyire használaton kívüli autópálya szakaszokat jelentettek. Nem tántorodtak el attól a megoldástól sem, hogy a technikai eszközöket, üzemanyag-, lőszer- és egyéb készleteket iskolák, gyárak, kórházak valamint tanyák közelében helyezték el. Milosevicék ugyanis tisztában voltak azzal, hogy a NATO vezetők még a legmegbízhatóbb felderítési információkkal a kezükben sem fognak olyan akciót tervezni, amely magában hordozza a civil lakosság áldozatokká válásának kockázatát. Ismerték ugyanis azt a NATO elvet, miszerint a saját veszteségeken kívül minimalizálni kell a jugoszláv polgári áldozatok számát is. Mindez a hadműveleteknek sajátos, a korábbi háborúk (fegyveres konfliktusok) lefolyásától eltérő jelleget kölcsönzött, mivel korábban nem tisztelték ennyire az emberéletet.

Április első napjaiban már több mint 400 repülőgép állt a szövetségesek rendelkezésére. A csapások során főleg repülőtereket, közlekedési csomópontokat, hidakat, üzemanyagraktárakat, átjátszóállomásokat támadtak. Bombázták a Pristina melletti Slatina repülőterét, lerombolták az ahhoz közeli TV-adóállomást, és folytatták a hidak megsemmisítését is. A katonai és rendőri célpontok között szerepeltek a vezetési pontok, laktanyák, gép- és harcjármű telephelyek Belgrád, Krajlevo, Vrosevac, Prizren, Djakovica és Pec városában.

3. ábra Olajfinomító bombázás után Pristina közelében (forrás: Tanjug, 2013)

Súlyos csapások érték a Belgrádtól délre elhelyezkedő csapatok csoportosításait és létesítményeit is. A kormányt immár nemcsak döntésének megváltoztatására akarták rábírní, hanem fizikailag is igyekeztek megbontani, április 4-én, nem zavartatva húsvét ünnepétől a szövetséges erők csapást mértek a kormányzati épületekre Belgrád szívében, ennek eredményeként megsemmisült a szövetségi és a szerb belügyminisztérium épülete is.

Mivel a szerb vezetés a csapások ellenére sem hátrált meg, ezért a NATO vezetőinek rá kellett jönniük, hogy a légitámadások hatékonyságának növelése és Koszovóba történő áthelyezése nélkül nem lehet megfékezni az etnikai tisztogató tevékenységeket.

A szövetség nem hitt a jugoszlávok azon bejelentésének, hogy befejezik a népirtó tevékenységet, és április 7-én minden eddiginél nagyobb és hatékonyabb légicsapást zúdítottak célpontjaikra.

Megkezdtek április 14-én a Koszovóban állomásozó fegyveres erők következetes megsemmisítését, ehhez feltétlenül szükségesnek bizonyult a légvédelmi rendszer nagyfokú lefogása, valamint tisztában kellett lenniük a terepviszonyokkal is. Nagy előnyt jelentett, hogy a nyugatiak rendelkezésére álltak olyan eszközök, amelyek biztosították a pontos célfelderítés és gyors csapás mérés lehetőségét, ugyanis mint már korábban azt említettem meg kellett birkóznuk a zavaró tényezővel, hogy a harcászati célok rövid ideig tartózkodtak egy adott helyen.

Jugoszláv kárbecslések szerint a háború során eddig a polgári áldozatok száma 500–1000, az anyagi kár mintegy százmillió dolláros. A polgári sebesültek száma kb. 4500 fő. A katonai halottak és sebesültek számáról egyik fél sem közölt adatokat. Igen jelentős volt a környezet-szennyezés is.

Április 21-én és 22-én magát Milosevicet is célba vették, hiszen csapást mértek pártjának székháza ellen és rakétatámadás érte egyik újvidéki házát, amely vezetési pontként is funkcionált. Úgyszintén Újvidéken az utolsó híd is megsemmisült.

Belgrádi jelentés szerint április 25-ig a légi támadások leginkább a főváros, Belgrád déli negyedét, Rakovicát sújtották, amely Jugoszlávia legjelentősebb ipari övezete. Eddig 50 gyár és 20 híd semmisült meg Szerbiában.

27-én nagy erejű támadások érték Pristinát. A hónap végén, április 29-én újabb csapás érte a civil lakosságot, rakéta csapódott Szófia egyik lakónegyedébe. A szövetséges erők magukra vállalták a felelősséget és technikai hibával magyarázták a tragédiát.

Április végére a napi átlagos repülőgép bevetés 300 fölé emelkedett, és átlagosan 80 célra mértek csapást, 50-et stacioner-, 20-30-at mozgó célpontokra.

A küzdelem új fejezeteként áprilisban bevetették az úgynevezett „impulzus bombát”, azt a nagyenergiájú fegyvert, amely rádióhullámokat kibocsátva polgári áldozatok ejtése nélkül súlyos csapást képes a szembenálló fél kommunikációs rendszerére mérni, megzavarva és megbénítva azt. A hagyományosnak mondható légicsapás eszközeit kiegészítették az úgynevezett információs csapással („cyber attack”), melyekkel a szerb fél számítógépes hálózatára és külföldre irányuló pénzügyi követeléseire kívántak hatással lenni. Mindez előre vetítette a jövő háborúinak új spektrumát, a XXI. század hadviselésének új profilját. Ez az informatikai háború, amely a későbbiekben mai szemmel szinte még felbecsülhetetlen előnyökhöz juttathatja annak sikeres alkalmazóját. Ilyesmi még nem fordult elő korábbi háborúk során. Az ehhez hasonló csapások célpontja volt a légi forgalmi irányítás és az erőművek irányítórendszere is, továbbá az sem kizárt, hogy a légvédelem is áldozatul esett a cyber támadásnak és ez okozhatta nagyfokú passzivitását.

Május 2-án és 3-án (48 óra alatt) a NATO több mint 600 repülőgép-bevetést hajtott végre. Újabb tizenkét hidat rongáltak meg, nyolc átjárászó létesítményt romboltak le. Május 2-án sikeres csapást mértek a jugoszláv honvédelmi minisztérium és a hadsereg-főparancsnokság épületeire is.

Még egy újabb fegyver is bevetésre került, ami nem volt más, mint a grafitbomba, ami ugyancsak „humánus” fegyver volt. Működési elve nem más, mint ledobása után grafit por és grafit szálcskák borítják be adott sugárban a területet, melyek eredményeként az elektronikai berendezésekben zárlat keletkezik, ami emberek százazreinek okozott kellemetlenséget fél-, egy napos időtartamokra. Ezt olyan figyelmeztetésnek szánták, ami arra hívja fel a figyelmet, ahogy egy NATO szóvivő fogalmazott: „... a NATO kikapcsolhatja a villanyáramot, ha szükségét látja”. Ennek tükrében nyilvánvalóan újabb fenyegetést jelentett a jugoszláv erőkre nézve, hogy a szövetségesek rendelkeztek olyan erőforrással, amivel gyakorlatilag bármikor megbéníthatták a katonai számítógépeket, ezáltal a vezetés teljes struktúráját.

Újabb, meglehetősen kényes szituációba bonyolódott a NATO egy a május 8-án végrehajtott légitámadások során. Egy B-2-es stratégiai bombázó precíziós fegyverével tévedésből a kínai nagykövetség épületére mért csapást a fegyverek exportálásával és importálásával foglalkozó Szövetségi Beszerzési és Ellátási Igazgatóság épülete helyett. Nagyméretű diplomáciai bonyolalommal járó eset után Javier Solana kifejezte bocsánatát a kínai álammal szemben, és megelőzendő a további hasonló atrocitásokat, két hét időtartamra felfüggesztették a főváros támadását. A tévedést nem a légierőnek, hanem a hanyag épület meghatározást végző felderítési szolgálatnak tulajdonították.

Május 14-én az addigi legerősebb légi támadást hajtották végre. 2–3 óra alatt 679 repülőgép-bevetéssel támadták a jugoszláv szárazföldi hadsereg erőit: gépesített-, páncélos- és tüzérségi egységeit, a katonai objektumokat és laktanyákat. NATO-adatok szerint ez időben még mindig

kb. 40 ezer fős jugoszláv katonai és rendőri erő állomásozott Koszovóban.³

A légi hadművelet két hónapjában, március 24-től május 25-ig megsemmisítették:

- a telepített légvédelmi rendszer (lokátor állomások, rakétaállások) 75%-át;
- az önjáró (manőverképes) légvédelmi rakétakomplexumok 12%-át;
- a MIG-29 vadászrepülőgépek 70%-át;
- a teljes katonai repülőgép-állomány 34%-át (kb. 100 repülőgép);
- a nehézfegyverzet kb. 32%-át (150 harckocsi; 160 PSZH és tüzérségi löveg);
- a 14 rádiólokátor-állomás közül 9-et;
- a lőszerraktárak 50%-át;
- 40 rádióadó, vagy átjátszó állomást;
- a 7 üzemanyag-tároló komplexumból 4-et és mindkét olajfinomítót;
- a harcálláspontok (katonai vezetési pontok) közül 14-et;
- a Koszovóban állomásozó jugoszláv katonai és rendőri élőerő 31-32%-át⁴.

Elkezdődtek május közepére a béketárgyalásokat indítványozó látogatások a térségben. Strobe Talbott az amerikai külügyminiszter helyettese, az egykori orosz elnök, Csernomirigin és Kofi Annan, az ENSZ akkor főtitkára is ellátogatott a régióba.

Milosevic jugoszláv elnöknek május végére világossá vált, hogy nem tud kihez segítségért folyamodni, szövetséges nélkül maradt. Ezzel egy időben az Észak Atlanti szövetség megkapta az engedélyt a macedón, a román, az albán, a bolgár és a horvát légterek használatára, amelyeken keresztül immár korlátozások nélkül tudta támadni ellenségét az összes hadműveleti irányból.

A szerb vezetés megkezdte egy több lépcsős mélységű védelem kiépítését egy, az ő általa megjósolt szárazföldi akció kivédése ellen, amit Macedónia, Albánia valamint Magyarország irányából vártak. Tette ezt annak ellenére, hogy a NATO szárazföldi erőinek parancsnoka folyamatosan tagadta a rendelkezésére álló szárazföldi erők bevetését, illetve folyamatosan a légi csapatok intenzitásának fokozására koncentrált a szövetséges vezetés.

Május végére az időjárás újra a támadásoknak kedvezett, és 29-én és 30-án nagy intenzitású bombatámadás érte Újvidéket, immáron harmadszorra támadták, és a földdel tették egyenlővé a televízió épületét. A hónap végéig a repülő kötelékek teljesítették a 25 ezredik repülő bevetést is.

Június 3-áig kellett várni, amíg Milosevic elfogadta a G-8-ak paktumát, ami magában foglalta a teljes NATO követeléseket is. Ez volt a 72. hadműveleti nap. Addig azonban, amíg a tényleges erő kivonás meg nem kezdődött Koszovóból, kisebb intenzitással ugyan, de folytatódtak a támadások.

Június 9-én aláírták a szerb hadsereg és a különleges rendőri erők kivonásáról szóló katonai-technikai megállapodást, mely találkozóinak résztvevői a NATO és Jugoszlávia képviselői voltak. Megtették a válságkezelés politikai úton történő megoldásának első lépéseit.

³ Sorosy Tamás (2001): A Jugoszlávia elleni légi háború alapvető tapasztalatai Kodolányi Füzetek Kodolányi János Főiskola Székesfehérvár

⁴ adatok: Bimbó József (2000): A NATO Jugoszlávia elleni légi tevékenysége Hadtudomány X. évfolyam 2. sz.

Jugoszlávia 1999. június 10-én kezdte meg kivonni erőit Koszovóból. Ezzel együtt számos nyugati állam és Oroszország megkezdte a már korábban összeállított békefenntartó erőinek (KFOR) telepítését a tartományba. A NATO főtitkára bejelentette, hogy beszünteti a légi hadműveletet. Még az utolsó héten is igen komoly légitámadásokat hajtottak végre a szövetséges erők, amíg a békekötés körüli tárgyalások zajlottak.⁵

4. ábra Szarajevói toronyház 15 évvel ezelőtt és napjainkban (forrás: Jim Marshall, 2011)

A második időszak összegzése

A második szakaszban, azaz március 17-től a NATO folyamatosan, az előzetes bejelentések tükrében kiterjesztette és bővítette támadott célpontjai körét és fajtáját, megnövelte csapásainak számát és intenzitását úgy Jugoszlávia, mint Koszovó egész területén, a szerb hadsereg és rendőri erők ellen. Nem sok időnek kellett eltelni ahhoz, hogy a szövetséges döntéshozók felbátorodjanak, és nem csak éjszaka, hanem nappal is csapásokat mérjenek, mindezt több hullámban, komplex kötelékekben hajtották végre. A nappali támadások végrehajtásának feltétele volt azonban, hogy lefogják a szerb légvédelmet, elektronikai zavarással és a technikai eszközök, létesítmények (repülőterek, rakéta harcrendek, lokátorok) pusztításával.

Ezen szakasz faladatai napról napra exponenciálisan emelkedtek. Megkezdődtek a csapásmérések az infrastruktúra, az úthálózat, a közlekedési csomópontok, kommunikációs rendszerek lényegi elemeire, valamint az ország hadászati jelentőségű objektumaira. A legnagyobb sajnálatra a polgári lakosság is jelentős, igaz nem szándékos pusztításnak lett áldozata. A második fázis semmiképpen sem nevezhető megszokottnak, nem úgy, mint az első szakasz. Lényegi oka ennek, hogy a szárazföldi beavatkozás elmaradt, és a kivívott légi uralmat nem tudták a földön

⁵ Venicz László alez., Dr. Jakus János alez., Máthé Imre őrgy. (2000): A NATO légitámadó hadművelete Jugoszlávia ellen Tanulmány Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Budapest

is kamatoztatni.

A légitámadások során jól megfigyelhető volt, hogy hogyan valósítják meg a harctevékenység színhelyének elzárását azoktól a szerb erőktől, amelyek még nem voltak harcérintkezésben.

A „hadászati súlypontként” aposztrofált célpontok, úgy, mint az ország életképességéhez elengedhetetlen kommunikációs-, energia- és közlekedési hálózat, a politikai-katonai vezetés és a termelőkapacitás pusztítása a NATO szabályzatokban foglaltaknak megfelelően zajlottak. Bizonyos fokú mérsékléssel, de folyamatosak és ésszerűek voltak a fent említett objektumok bombázásai, amit az ország hadviselési képességeinek bénítása céljából, a haderő bomlasztására, hadrafoghatóságának megtörésére hajtottak végre.

A NATO támadó légi hadművelete tehát sikerrel járt, amelyben kezdetben sokan kételkedtek, és nem bíztak abban, hogy csupán a légierő alkalmazásával megvalósítható egy ilyen politikai döntés kikényszerítése. A jugoszláv csapatokat végül kivonták Koszovó területéről, az etnikai tisztogatás megszűnt, és elkezdték tevékenységüket a szövetség országainak békefenntartó erői.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] BIMBÓ József (2000): A NATO Jugoszlávia elleni légi tevékenysége Hadtudomány X. évfolyam 2.szám
- [2] Hadtudományi Lexikon A-L(1995): Magyar Hadtudományi Társaság Budapest
- [3] MAGYAR István ezds. (2001): A NATO jugoszláviai légi támadó-hadművelete Hadtudomány XI. évfolyam 3-4. szám
- [4] NAGY Miklós szds. (1994): A Jugoszláv válság katonaföldrajzi háttere Tansegédlet Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Budapest
- [5] SOROSY Tamás (2001): A Jugoszlávia elleni légi háború alapvető tapasztalatai Kodolányi Füzetek Kodolányi János Főiskola Székesfehérvár
- [6] VENICZ László alez., Dr. Jakus János alez., Máthé Imre örgy. (2000): A NATO légitámadó hadművelete Jugoszlávia ellen Tanulmány Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Budapest
- [7] Benjamin S. LAMBETH: NATO's AirWar for Kosovo (2001)RAND California
- [8] http://www.globalsecurity.org/military/ops/allied_force.htm (2013-03-18)
- [9] <http://www.nato.int/kosovo/all-frce.htm#pb> (elérve: 2013-03-18)
- [10] <http://www.airforcemag.com/MagazineArchive/Pages/2000/April%202000/0400kosovo.aspx> Kosovo Retrospective - By John A. Tirpak April 2000 (2013-05-15)